

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
СПРАВА «МУСІНА ТА ІНШІ ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF MUSINA AND OTHERS v. UKRAINE)
(Заява № 48419/16)

Стислий виклад рішення від 26 березня 2026 року

Наказ про звільнення з військової служби А.М. (родича заявників) був датований 25.03.2015, проте А.М. залишався у військовій частині ще кілька днів для завершення всіх формальностей. 28.03.2015 патруль виявив А.М. мертвим у наметі видачі протигазів. Його зап'ястя були зв'язані за спиною двома пластиковими хомутами, а ноги прив'язані шматком електричного дроту до однієї з опор намету. Рот А.М. був заклеєний скотчем. Після його зняття з рота А.М. випав тканинний кляп.

Того ж дня було порушено кримінальне провадження за фактом умисного вбивства у зв'язку з «раптовою смертю» А.М. Однак відповідний запис у Єдиному реєстрі досудових розслідувань містив примітку про відсутність ознак насильницької смерті. Позиція військових органів влади полягала в тому, що на момент смерті А.М. уже не перебував на військовій службі, а тому військове командування не мало повноважень розслідувати його смерть. У зв'язку з цим розслідування було доручено Новомосковському міському відділу ГУМВС України.

Також 28.03.2015 Військова прокуратура Дніпропетровського гарнізону розпочала розслідування за фактом можливої бездіяльності персоналу військової частини щодо доступу, контролю та забезпечення охорони її території, однак це провадження було закрито у зв'язку з відсутністю складу кримінального правопорушення.

Того ж дня було здійснено огляду місця події та допитано декількох військовослужбовців, у тому числі тих, які брали участь у чергуванні 27-28.03.2015. Пізніше слідчий відділ склав рапорт про те, що керівництво військової частини відмовилося надати інформацію щодо осіб, які перебували на території військової частини 27-28.03.2015

30.03.2015 було видано лікарське свідоцтво про смерть, згідно з яким А.М. помер від гострої коронарної недостатності. 10.04.2015 у висновку судово-медичної експертизи було підтверджено цей висновок. У ньому зазначалося, що смерть А.М. настала внаслідок коронарної недостатності на тлі сильного алкогольного сп'яніння. Експерт зазначив, що до смерті А.М. отримав легкі тілесні ушкодження (а саме: подряпини і садна біля ротової порожнини та на щоках), однак причинно-наслідкового зв'язку між цими тілесними ушкодженнями та його смертю не було. Також було зауважено про наявність підсохлого ґрунту навколо та всередині ніздрів і на роті.

27.06.2015 кримінальне провадження було закрито у зв'язку з відсутністю події кримінального правопорушення. Проте 06.07.2015 Новомосковська міжрайонна прокуратура скасувала зазначену постанову як передчасну та незаконну. Того ж дня першій та другому заявникам було надано процесуальний статус потерпілих, і їх допитали в цьому статусі.

Було проведено додаткову судово-медичну та судово-цитологічну експертизи, якими було встановлено відсутність причинно-наслідкового зв'язку між тим фактом, що зап'ястя та ноги А.М. були зв'язаними, і його смертю. Жодного ДНК-матеріалу виявлено не було.

Прокуратура Дніпропетровської області провела оперативну нараду з Новомосковським відділом поліції ГУНП в Дніпропетровській області, де було зауважено, що вказівки, надані слідчому декількома прокурорами, відповідальними за процесуальне керівництво, виконані не були, а розслідування було підірвано низкою серйозних упущень.

30.11.2016 слідчий знову закрити кримінальне провадження. Його постанова була ідентичною постанові від 27.06.2015 року. 03 березня 2017 року цю постанову також було скасовано з аналогічних підстав

30.03.2017 року той же слідчий, який унаслідок численних скарг заявника неодноразово притягувався до дисциплінарної відповідальності за низьку якість розслідування, виніс ще одну постанову про закриття кримінального провадження, формулювання якої було ідентичним формулюванню постанови від 27.06.2015, з додаванням лише одного нового речення.

До Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) заявники скаржилися, що держава не виконала своїх зобов'язань за матеріальним та процесуальним аспектами статті 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), зокрема, щодо смерті А.М., що настала, коли він перебував під контролем держави, а також стверджуваної неефективності розслідування.

Перша та другий заявники померли, поки провадження в Європейському суді ще тривало. Третій і четверта заявники висловили бажання підтримати заяву від свого імені, а також від імені померлих заявників.

Розглянувши факти цієї справи, Європейський суд зазначив, що хоча розслідування смерті А.М. було розпочато без затримок, воно ґрунтувалося на припущенні про «відсутність ознак насильницької смерті». Проте той факт, що верхні та нижні кінцівки А.М. були зв'язані, а в його роті був кляп і рот був заклеєний скотчем, переконливо свідчить про протилежне. Національні органи влади були зобов'язані прояснити всі обставини смерті А.М., зокрема насильство, якому він був підданий. Проте вони залишили це важливе питання без відповіді, що саме собою було недоліком, достатньо серйозним для того, щоб зробити розслідування неефективним.

Європейський суд також зауважив, що працівники місцевої поліції, яким було доручено це розслідування, навряд чи могли досягти будь-якого суттєвого прогресу у своєму розслідуванні з огляду на те, що військова частина відмовилася надати їм будь-яку інформацію щодо осіб, які перебували на її території на момент смерті А.М.

Європейський суд також зазначив, що ключові судово-медичні докази не були належним чином зібрані та досліджені. Крім того, Європейський суд відзначив, що кримінальне провадження за фактом смерті А.М. тричі закривалося з ідентичних підстав, у тому числі після того, як самі національні органи влади визнали, що «вказівки, надані слідчому декількома прокурорами, відповідальними за процесуальне керівництво, виконані не були, а розслідування було підірване низкою серйозних упущень».

З огляду на наведені міркування Європейський суд дійшов висновку, що національні органи влади не провели належного та ефективного розслідування обставин смерті родича заявників, та констатував порушення процесуального аспекту статті 2 Конвенції.

Крім того, Європейський суд, зауваживши, що обставини, пов'язані з смертю А.М., були відомі виключно органам державної влади, та взявши до уваги свої попередні висновки, що розслідування на національному рівні мало серйозні недоліки та залишило без відповіді низку важливих питань, зокрема щодо насильства, якого зазнав А.М. до своєї смерті, дійшов висновку, що органи державної влади не можуть вважатися такими, що виконали свій обов'язок надати задовільне та переконливе пояснення смерті родича заявників, яка настала під час його перебування під їхнім контролем. Отже, було порушено матеріальний аспект статті 2 Конвенції.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

«1. *Постановляє*, що третій і четверта заявники мають право підтримати заяву від імені першої та другого заявників;

2. *Долучає* до розгляду по суті скарги заявників за процесуальним аспектом статті 2 Конвенції попереднє заперечення Уряду щодо невичерпання національних засобів юридичного захисту у зв'язку з тим, що заявники не оскаржили закриття провадження 30 березня 2017 року, та, розглянувши його, *відхиляє* його;

3. *Оголошує* заяву прийнятною;

4. *Постановляє*, що було порушено процесуальний аспект статті 2 Конвенції;

5. *Постановляє*, що було порушено матеріальний аспект статті 2 Конвенції;

6. *Постановляє*, що:

(а) упродовж трьох місяців держава-відповідач повинна сплатити третьому та четвертій заявникам такі суми, які мають бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу:

(i) 10 000 (десять тисяч) євро кожному заявнику та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися, в якості відшкодування моральної шкоди;

(ii) 2 800 (дві тисячі вісімсот) євро заявникам спільно та додатково суму будь-якого податку, що може їм нараховуватися, в якості компенсації судових та інших витрат, які мають бути сплачені безпосередньо на банківський рахунок їхнього представника, пана М. Тарахкала;

(b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на зазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;

7. *Відхиляє решту вимог заявників щодо справедливої сатисфакції».*